

УДК 342.4

doi.org/10.30970/jcl.1.2022.4

Вікторія Дубас

асистентка кафедри конституційного права юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка, Україна
Email: viktoriiaosoba@gmail.com

УКРАЇНСЬКИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ: ВЕНЕЦІЙСЬКИЙ АСПЕКТ

UKRAINIAN WAY OF DEVELOPMENT OF CONSTITUTIONALISM: THE VENICE ASPECT

Viktoriia Dubas

Assistant Lecturer of the Department of Constitutional Law, Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

Abstract | This article attempts to analyze the key constitutional reforms in Ukraine and the involvement of the Venice Commission. In particular, the European Commission For Democracy through Law reports on the 2004 reform, changes to the constitutional provisions, which entailed changing the form of government in Ukraine, the events of 2010, and the resumption of certain provisions of the Constitution of Ukraine in 2014. The above conclusions of the Venice Commission on the above-mentioned constitutive processes in Ukraine enabled the detection of some problems of inefficient government in Ukraine. These include an unbalanced and sometimes contradictory system of separation of state power in Ukraine; the absence of streamlining of the system of constitutional legislation. The paper emphasizes the importance of the principle of sustainability and consistency of legislation as a key component of the rule of law, along with clarity, predictability, consistency, and coherence of the law. At the same time, the author emphasizes the importance of maintaining a balance between compliance with the principle of sustainability of legislation and its dynamics.

Keywords: form of government, the principle of separation of powers, constitutional legislation, constitutionalism in Ukraine, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission).

Анотація | У цій статті здійснено спробу проаналізувати ключові конституційні реформи в Україні та участь Венеційської комісії. Зокрема, наводяться позиції Європейської комісії «За демократію через право» щодо реформи 2004 року, зміни конституційних положень, внаслідок чого було змінено форму правління в Україні, подій 2010 року та відновлення дії окремих положень Конституції України у 2014 році. Наведені висновки Венеційської комісії щодо зазначених конституційних процесів в Україні дозволили знайти окремі проблеми неефективного державного правління в Україні. До таких належить: розбалансована та подекуди суперечлива система розподілу державної влади в Україні; відсутність впорядкування системи конституційного законодавства. У роботі наголошується на важливості принципу сталості і послідовності законодавства як ключової складової верховенства

права поруч з ясністю, передбачуваністю, послідовністю й узгодженістю закону. Водночас автор підкреслює важливість збереження балансу між дотриманням принципу сталості законодавства та його динамічністю.

Ключові слова: форма правління, принцип розподілу влади, конституційне законодавство, конституціоналізм в Україні, Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія).

У науковій літературі наведено різноманітні періодизації конституційних процесів України. До прикладу, виділяють три етапи новітнього конституційного процесу (А. Колодій)¹. Перший етап охоплює 1989–1995 роки. Саме в цей час формується нормативно-правова модель конституційного ладу держави. Наступний етап – 1995–1996 роки – відображає події з підготовки та прийняття Конституції. І третій етап пов'язаний з новелізацією конституційного поля України, підготовкою та змінами до чинної Конституції та позначається як сучасний етап у межах часових рамок з 1996-го по 2012 рік. Проте вчені обґрунтовують й інші часові рамки кожного з етапів конституційного процесу (О. Нонко: перший етап закінчився у червні 1996 року, коли Верховна Рада України прийняла Конституцію України. Другий етап, відповідно, розпочався 1996-го і тривав до змін у 2004-му. Сьогодні триває третій етап конституційної реформи, основним завданням якого є перегляд оновленої Конституції²; В. Копейчиков: перший етап розпочався з прийняттям Декларації про державний суверенітет 16 липня 1990 р.; другий тривав з 1991-го по 1995-й і завершився конституційним договором; третій етап розпочався із прийняттям нової Конституції і триває донині³. Не дискутуючи щодо наведених чи інших періодизацій конституційного процесу в Україні, пропонуємо проаналізувати ключові конституційні реформи в Україні та участь Венеційської комісії.

Хоча співпраця Венеційської комісії з Україною розпочалась ще 1992 року, перший Висновок був прийнятий 11 вересня 1995 року⁴. Він стосувався конституційної ситуації в Україні після підписання Конституційного договору між Верховною Радою України та Президентом України «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України». А далі впродовж 2001–2004 років намагались змінити Конституцію України, зважаючи на тогочасні політичні події. Комісія надала Висновок щодо трьох законопроектів^{5,6,7} про внесення змін до Конституції України. За результатами проведеного аналізу Комісія дійшла висновку, що конституційна реформа в Україні з часу проведення референдуму у 2000-му посилила політичну боротьбу за владу в державі.

У зв'язку з подіями 2004 року Моніторинговий комітет ПАРЕ висловив занепокоєння щодо конституційної ситуації в Україні. Як наслідок, ПАРЕ прийняла резолюцію «Про політичну кризу в Україні», в якій було наголошено, що Україна не виконала і не взяла до уваги жодної з рекомендацій у Висновку Венеційської комісії⁸. Також ПАРЕ наголошувала на тому, що якщо конституційну реформу в державі буде проведено у спосіб, який суперечить Конституції України та не відповідає стандартам Європи, то ПАРЕ прийме рішення про зупинення повноважень української делегації в

¹ Колодій А. М. Конституційний процес та сучасна конституційна реформа в Україні: етапи розвитку. Право України. 2012. № 8. С. 115–118.

² Нонко О. М. Конституційний процес в Україні та вплив на нього Ради Європи. Право України. 2006. № 6. С. 25–26.

³ Копейчиков В. В. Правознавство: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003

⁴ CDL-INF (1995)002-e Opinion on the present constitutional situation in Ukraine following the adoption on the constitutional agreement between the Supreme Rada of Ukraine and the President of Ukraine, adopted by the Venice Commission. Venice Commission: Council of Europe. URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL\(1995\)040-e.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL(1995)040-e.aspx) (viewed on 17.09.2021)

⁵ Проект Закону про внесення змін до Конституції України від 01.07.2003 № 3207-1. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=15410 (дата звернення: 17.09.2021)

⁶ Проект Закону про внесення змін до Конституції України від 19.09.2003 № 4180. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=15881 (дата звернення: 15.09.2021).

⁷ Проект Закону України про внесення змін до Конституції України від 04.09.2003 № 4105. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=15751 (дата звернення: 17.09.2021).

⁸ CDL-AD (2003)019-e Opinion on three Draft Laws proposing Amendments to the Constitution of Ukraine adopted by the Venice Commission at its 57th Plenary Session (Venice, 12–13 December 2003). Venice Commission: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2003\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2003)019-e) (viewed on 15.09.2021)

РЄ та скерує запит про виключення України з членства РЄ до КМРЄ у зв'язку з порушенням Статуту РЄ⁹.

Отже, конституційна реформа 2004 року призвела до виникнення питання про легітимність влади, яка діяла в період з 2004-го по 2010 рік, і поставила під сумнів легітимність самої Конституції України як Основного закону держави. Саме на цьому етапі питання форми правління загострилось. Хоча Венеційська комісія не вказує Україні на конкретну форму правління, проте вона з правової точки зору намагається розкрити переваги й недоліки при запровадженні відповідних форм державного правління.

Згодом 30 вересня 2010 р. Конституційний Суд України прийняв рішення, у якому визнав Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 08.12.2004 № 2222-IV неконституційним, тобто таким, що не відповідає Конституції України у зв'язку з порушенням конституційної процедури його розгляду та прийняття¹⁰. Це рішення відновило дію Конституції України в редакції від 28 червня 1996 р. і повернуло Україну до президентсько-парламентської форми правління. Відновлення редакції 1996 року Конституції України на підставі рішення Конституційного Суду України порушує питання про легітимність функціонування органів державної влади, які здійснювали свої повноваження на основі конституційних норм, що були визнані неконституційними.

У підсумку проведених досліджень¹¹ експерти прийняли рішення, що в Україні порушено принципи правової визначеності, і передбачили необхідні кроки, які допоможуть привести конституційний стан у рамки, що відповідатимуть європейським стандартам. Зокрема: забезпечити легітимну процедуру внесення змін до Конституції України; здійснити чіткий розподіл повноважень між органами державної влади та запровадити ефективну систему стримувань і противаг; ввести додаткові механізми і процедури парламентського контролю за діями та ініціативами виконавчої влади; провести судову реформу з урахуванням європейських стандартів; конституційні зміни повинні також сприяти терміновому здійсненню реформи місцевого самоврядування; провести реформу органів прокуратури та кримінально-процесуального законодавства.

Початком нового етапу конституційного процесу, який триває досі, стали зміни конституційного ладу внаслідок Революції гідності. Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» передбачалась парламентсько-президентська форма державного правління за Конституцією в редакції від 08.12.2004 року¹². Аналізуючи ці події та акти парламенту, науковці та практики порушують питання щодо їхньої правової природи. Однак варто погодитись із твердженням С.В. Різника про те, що прийняття українським парламентом в умовах Революції гідності актів про відновлення Конституції України та пов'язаних із цим документів об'єктивно відбувалося за межами писаної процедури, що нітрохи не ставить під сумнів їх конституційність, чинність і належний правовий характер¹³.

Перебіг конституційних реформ та практика Венеційської комісії дають нам змогу знайти причину того, чому система державного правління, яка наразі існує в Україні, не є збалансованою та функціональною. На цьому неодноразово наголошувала Венеційська комісія, яка вбачала в цьому загрозу демократії та верховенству права. Верховенство права як одна із цінностей РЄ у самій своїй суті означає наявність механізму стримувань і противаг, який забезпечує ефективне функціонування влади у вигляді трьох гілок. Загальновідомим способом обмеження державної влади

⁹ Про політичну кризу в Україні: Резолюція ПАРЕ № 1364 від 29.01.2004. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_610 (дата звернення: 18.09.2021)

¹⁰ Рішення КСУ у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України № 20-рп/2010 від 30.09.2010. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1, № 77. С. 7.

¹¹ CDL-AD (2010)044-e Opinion on the Constitutional Situation in Ukraine adopted by the Venice Commission at its 85th Plenary Session, Venice (17–18 December 2010). *Venice Commission: Council of Europe*. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)044-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)044-e) (viewed on 18.09.2021).

¹² Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України від 21.02.2014 № 742-VII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#Text> (дата звернення: 18.09.2021).

¹³ Різник С. В. Про нез'ясоване питання конституційності актів парламенту, прийнятих в умовах Революції Гідності. *Вісн. Конституц. Суду*. 2015. № 6. С. 66.

є її поділ. Чіткий розподіл влади, а в подальшому й розмежування повноважень між різними органами влади, є основою для побудови й існування функціональної системи в державі.

В одному з висновків Комісії¹⁴ відзначалось, що принципи, які визначають взаємовідносини між Президентом, Верховною Радою та Урядом, мають бути повністю несуперечливі: Президент не повинен мати «сильний» статус, підриваючи у такий спосіб потрібну згуртованість Кабінету Міністрів (наприклад, право законодавчої ініціативи, право подавати кандидатури міністрів оборони, закордонних справ, відповідальність Кабінету Міністрів перед Президентом). Аналогічну позицію Комісія підтвердила й у § 39 іншого Висновку¹⁵, наголосивши, що питання досі не вирішене й актуальне. На практиці окремі повноваження Президента України дають змогу йому впливати на процес прийняття законів у парламенті (право вето, яке може подолати лише 2/3 голосів народних депутатів України, право невідкладного розгляду ініційованих ним законопроектів тощо). З огляду на це, маючи підтримку в парламенті, ваги між президентом та парламентом більше схиляються на бік першого.

Водночас слід звернути увагу на конкретні пропозиції Венеційської комісії для усунення цієї проблеми. Наприклад, Комісія пропонує внести зміни до ст. 87 Конституції України, які передбачають, що «Верховна Рада України може висловлювати недовіру лише Кабінету Міністрів шляхом обрання наступника прем'єр-міністра більшістю від конституційного складу Верховної Ради України»¹⁶. Така норма дасть змогу запобігти будь-яким потенційним кризам, спричиненим нездатністю новообраного парламенту сформувати стабільну більшість та домовитися про формування уряду. У такому разі значно послаблюються повноваження Президента, які він використовує задля впливу на Парламент та Уряд.

Окрім розбалансованості, система розподілу державної влади в Україні зумовлює суперечності, оскільки повноваження між гілками влади повторюються. Ідеться про те, що відповідно до п. 1 і п. 3 ст. 106 Конституції України «Президент забезпечує незалежність держави, національну безпеку [...]» і «керує зовнішньополітичною діяльністю держави». З іншого боку, до завдань Уряду входить «забезпечення державного суверенітету та економічної незалежності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави [...]» та «вжиття заходів щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки [...]» (п. 1 і п. 7 ст. 116 Конституції України). Тобто ці компетенції збігаються та можуть стати джерелом майбутніх конфліктів між Президентом та Урядом. Венеційська комісія дійшла висновку, що з урахуванням особливості політичної системи в Україні, між Президентом і Прем'єр-міністром існують дуже конкурентні відносини.

Суперечливим є положення ст. 113 Конституції України щодо відповідальності Уряду перед Президентом. Венеційська комісія у своїй практиці дійшла висновку, що підзвітне правління є наступною вимогою ефективного правління в державі. Рівень відповідальності уряду залежить від форми правління в конкретній державі. Для кожної держави характерні свої специфічні ознаки парламентської відповідальності урядів. Найжорсткіша санкція, яка забезпечує реалізацію контрольних повноважень парламенту, це право парламенту відправити у відставку підконтрольний йому державний орган або посадову особу.

При цьому розбалансована система правління не тільки спричинена проблемами з розподілом державної влади, вона потребує впорядкування системи внутрішнього законодавства України. Неточність правового регулювання, розмитість положень та відсутність диференційної системи внутрішнього законодавства призводять до появи простору для політичних маніпуляцій.

¹⁴ CDL-AD (2005)015-e Opinion on the amendments to the Constitution of Ukraine adopted on 8.12.2004 adopted by the Commission at its 63rd plenary session (Venice, 10–11 June 2005). *Venice Commission: Council of Europe*. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2005\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2005)015-e) (viewed on 15.09.2021).

¹⁵ CDL-AD (2017)026-e Ukraine – Opinion on the amendments to the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, adopted by the Venice Commission at its 112th Plenary Session (Venice, 6–7 October 2017) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)026-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)026-e) (viewed on 20.09.2021).

¹⁶ CDL-AD (2005)015-e Opinion on the amendments to the Constitution of Ukraine adopted on 8.12.2004 adopted by the Commission at its 63rd plenary session (Venice, 10–11 June 2005). *Venice Commission: Council of Europe*. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2005\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2005)015-e) (viewed on 15.09.2021).

Саме стабільна правова система є основою для побудови держави єдиних правил, забезпечення рівності всіх перед законом. У практиці Венеційської комісії щодо України сформульовано один ключовий принцип, який несправедливо залишається поза увагою в науковій та професійній літературі. Принцип сталості і послідовності законодавства є ключовою складовою верховенства права поруч з ясністю, передбачуваністю, послідовністю й узгодженістю закону. Так, принцип сталості законодавства є фундаментом для дотримання інших принципів, як-от: принцип правової певності й захисту легітимних очікувань як елементів верховенства права. У науці права відзначається, що принципи правової певності і захисту легітимних очікувань, з огляду на їхній безпосередній зв'язок із засадою верховенства права, мають конституційний характер¹⁷. Сьогодні ключовим завданням сучасних держав є збереження балансу між дотриманням принципу сталості законодавства та його динамічністю.

Цей принцип сформульований Венеційською комісією¹⁸ і знайшов своє практичне застосування в наступних рекомендаціях. Так, Венеційська комісія в Кодексі належної практики у виборчих справах зазначила, що «стабільність виборчого законодавства має вкрай важливе значення для зміцнення авторитетності виборчого процесу, що саме собою суттєво для зміцнення демократії»¹⁹. Аналогічна позиція у Висновку на проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування»²⁰.

Венеційська комісія визнає, що брак сталості й послідовності законодавства або дій виконавчої влади може вплинути на спроможність особи планувати свої дії. Приписи права можна змінювати, проте за умов, що суспільство знає про це наперед і бере участь в обговоренні, а також що не буде негативних наслідків для легітимних очікувань²¹.

Прикладом наявності в Україні проблем зі стабільністю законодавства є зміни одних і тих самих положень Конституції України щодо форми правління, виборів, судової влади. Слушно в доктрині конституційного права наголошується, що зміни щодо форми та способу правління в державі мають відбуватись із врахуванням думки народу. В іншому випадку має місце узурпація влади. При цьому вчені наголошують, що «привласнення права установчої влади з боку окремих органів держави щодо визначення меж владних повноважень з періодичною зміною форми державного правління (парламентсько-президентської чи президентсько-парламентської) підриває як основи конституційного ладу України, нівелюючи його основоположні принципи – народовладдя, верховенства права, розподілу функцій державної влади, так і сам конституційний лад, який пов'язаний з практичним втіленням цих основоположних принципів і виробленням усталеної традиції конституціоналізму. І хоча в самій Конституції так само, як і в науці конституційного права, немає чітко визначеного поняття конституційного ладу, його зміст безпосередньо стосується форми та способів організації публічної влади, передбачених та закріплених конституцією»²². Загалом така ситуація призвела до залежності окремих гілок влади, недовіри до органів державної влади та виникнення питання легітимності Конституції України.

Задля забезпечення принципу сталості Венеційська комісія неодноразово звертала увагу на те, що найбільш важливі та принципові положення Україні слід закріпити в Конституції або в акті,

¹⁷ Рабінович С. Конституційні принципи правової певності і захисту легітимних очікувань у діяльності публічної влади. *Вісн. Львів. ун-ту. Сер. юрид.* 2014. Вип. 60. С. 168–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2014_60_23 (дата звернення: 18.09.2021).

¹⁸ CDL-AD (2016)007-ukr Мірло правовладдя, ухвалено Венеційською Комісією на 106-му пленарному засіданні (Венеція, 11–12 березня 2016 р.). *Venice Commission: Council of Europe*. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-ukr) (viewed on 18.09.2021).

¹⁹ CDL-AD (2002)023rev2-cog-ukr Кодекс належної практики у виборчих справах. *Venice Commission: Council of Europe*. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2002\)023rev2-cog-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2002)023rev2-cog-ukr) (viewed on 18.09.2021).

²⁰ CDL-AD (2019)027-e Opinion on the Legal framework in Ukraine governing the Supreme Court and judicial self-governing bodies, adopted by the Venice Commission at its 121st Plenary Session, Venice, 6–7 December 2019. *Venice Commission: Council of Europe*. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)027-e#](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)027-e#) (viewed on 18.09.2021).

²¹ CDL-AD (2016)007-ukr Мірло правовладдя, ухвалено Венеційською Комісією на 106-му пленарному засіданні (Венеція, 11–12 березня 2016 р.). *Venice Commission: Council of Europe*. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-ukr) (viewed on 18.09.2021).

²² Ковальчук В.Б. Установча влада та конституційна реформа в Україні. *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Сер.: Юрид. науки: зб. наук. пр.* 2016. № 850. С. 351

що має вищий статус, аніж звичайний закон²³. У доктрині такі види актів позначають терміном «органічні закони», під яким розуміють закони, якими регулюються владні відносини між суспільством і державою. Це закони, які встановлюють механізм народовладдя, юридичну залежність формування державних органів та органів місцевого самоврядування від народу, визначають правові форми і механізм реалізації юридичної відповідальності держави перед людиною і суспільством²⁴. Необхідність у їхньому існуванні та у правових нормах для впорядкування системи конституційного законодавства давно уже доведено в доктрині права²⁵.

До органічних законів Венеційська комісія зараховує норми, які регламентують діяльність основних органів державної влади. Наприклад, регламент Верховної Ради України, який є не тільки набором правил або технічним описом повноважень парламенту. Регламент Верховної Ради України має символічне значення, є вираженням автономії та незалежності законодавчого органу як представницького й законодавчого інституту. Так, Комісія відзначає, що «деякі правила внутрішньої організації Верховної Ради України є частиною тексту самої Конституції України»²⁶.

Однак завдання, як видається, є більш глобальним та полягає в необхідності впорядкувати систему внутрішнього законодавства України шляхом визначення способу закріплення інституту юридичної сили та ієрархії нормативно-правових актів. Спроби впорядкувати нормотворчу діяльність держави були²⁷, також сьогодні на розгляді Верховної Ради України перебуває проект Закону про правотворчу діяльність № 5707 від 25.06.2021 року²⁸.

Втім, не варто стверджувати, що успішність розвитку конституціоналізму у державі безпосередньо залежить від обраної форми правління, чіткого розподілу влади чи лише від впорядкування системи конституційного законодавства. Зрештою, жодну із цих складових не слід розглядати відокремлено від інших частин, як-от виборча система, партійна система, судова реформа тощо. Усі ці питання загалом формують конституціоналізм в Україні.

Список використаних джерел

Бібліографія:

1. Кириченко О. Поняття та значення органічних законів у системі законодавства України. Вісн. Акад. управління МВС. 2009. № 3. С. 93–103.
2. Ковальчук В. Б. Установча влада та конституційна реформа в Україні. Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Сер.: Юрид. науки: зб. наук. пр. 2016. № 850. С. 346–352
3. Колодій А. М. Конституційний процес та сучасна конституційна реформа в Україні: етапи розвитку. Право України. 2012. № 8. С. 114–121.
4. Копейчиков В. В. Правознавство: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003
5. Майданник О. О. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Алерта, 2011. 380 с.
6. Манько О. Є. Питання форми державного правління в Україні у висновках Венеційської Комісії. Форум права. 2011. № 3. С. 512–519. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_3_84 (дата звернення: 18.09.2021).
7. Нонко О. М. Конституційний процес в Україні та вплив на нього Ради Європи. Право України. 2006. № 6. С. 21–27.

²³ CDL-AD (2002)023rev2-cor-ukr Кодекс належної практики у виборчих справах. Venice Commission: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2002\)023rev2-cor-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2002)023rev2-cor-ukr) (viewed on 18.09.2021).

²⁴ Майданник О. О. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Алерта, 2011. С. 228

²⁵ Кириченко О. Поняття та значення органічних законів у системі законодавства України. Вісн. Акад. управління МВС. 2009. № 3. С. 93–103; Черняк Є. Природа конституції: практичні аспекти утвердження концепції Л. Юзькова у конституційному процесі держави України. Вісн. Конституц. Суду України. 2018. № 1. С. 182–189; Юзьков Л. П. Верховенство Конституції і конституційність законів. Проблеми сучасного українського конституціоналізму: зб. наук. пр. на пошану першого Голови КСУ, проф. Леоніда Юзькова / КСУ, Акад. прав. наук України; за заг. ред. А. Стрижака, В. Тація; упоряд.: В. Бринцев, В. Кампо, П. Стецюк. Київ, 2008.

²⁶ CDL-AD (2017)026-e Ukraine – Opinion on the amendments to the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, adopted by the Venice Commission at its 112th Plenary Session (Venice, 6–7 October 2017) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)026-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)026-e) (viewed on 20.09.2021)

²⁷ Проект Закону про закони і законодавчу діяльність № 2763 від 18.12.2006. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=29053 (дата звернення: 18.09.2021); Проект Закону про нормативно-правові акти № 0922 від 12.12.2012. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45021 (дата звернення: 18.09.2021); Проект Закону про нормативно-правові акти № 2577 від 21.02.2007. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=28730 (дата звернення: 18.09.2021).

²⁸ Проект Закону про правотворчу діяльність № 5707 від 25.06.2021. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27182> (дата звернення: 18.09.2021).

8. Рабінович С. Конституційні принципи правової певності і захисту легітимних очікувань у діяльності публічної влади. Вісн. Львів. ун-ту. Сер. юрид. 2014. Вип. 60. С. 168–177.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2014_60_23 (дата звернення: 18.09.2021).
9. Різник С. В. Про нез'ясоване питання конституційності актів парламенту, прийнятих в умовах Революції Гідності. Вісн. Конституц. Суду. 2015. № 6. С. 58–66.
10. Черняк Є. Природа конституції: практичні аспекти утвердження концепції Л. Юзькова у конституційному процесі держави Україна. Вісн. Конституц. Суду України. 2018. № 1. С. 182–189.
11. Юзьков Л. П. Верховенство Конституції і конституційність законів. Проблеми сучасного українського конституціоналізму: зб. наук. пр. на пошану першого Голови КСУ, проф. Леоніда Юзькова / КСУ, Акад. прав. наук України; за заг. ред. А. Стрижака, В. Тація; упоряд.: В. Бринцев, В. Кампо, П. Стецюк. Київ, 2008.

Перелік юридичних документів:

12. CDL-AD (2002)023rev2-cor-ukr Кодекс належної практики у виборчих справах. Venice Commision: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2002\)023rev2-cor-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2002)023rev2-cor-ukr) (viewed on 18.09.2021).
13. CDL-AD (2003)019-e Opinion on three Draft Laws proposing Amendments to the Constitution of Ukraine adopted by the Venice Commission at its 57th Plenary Session (Venice, 12–13 December 2003). Venice Commision: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2003\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2003)019-e) (viewed on 15.09.2021).
14. CDL-AD (2005)015-e Opinion on the amendments to the Constitution of Ukraine adopted on 8.12.2004 adopted by the Commission at its 63rd plenary session (Venice, 10–11 June 2005). Venice Commision: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2005\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2005)015-e) (viewed on 15.09.2021).
15. CDL-AD (2008)015-e Opinion on the Draft Constitution of Ukraine (prepared by a working group headed by Mr V. M. Shapoval) adopted by the Venice Commission at its 75th Plenary Session (Venice, 13–14 June 2008). Venice Commision: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2008\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2008)015-e) (viewed on 20.09.2021).
16. CDL-AD (2009)019-e Opinion on the Draft Law amending the Law on election of People's Deputies of Ukraine presented by People's Deputies Lavrynovych and Portnov adopted by the Venice Commission at its 78th Plenary Session (Venice, 13–14 March 2009).
17. CDL-AD (2009)024-e Opinion on the Draft Law of Ukraine amending the Constitution presented by the President of Ukraine adopted by the Venice Commission at its 79th Plenary Session (Venice, 12–13 June 2009). Venice Commision: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2009\)024-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2009)024-e) (viewed on 20.09.2021).
18. CDL-AD (2010)044-e Opinion on the Constitutional Situation in Ukraine adopted by the Venice Commission at its 85th Plenary Session, Venice (17–18 December 2010). Venice Commision: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)044-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)044-e) (viewed on 18.09.2021).
19. CDL-AD (2016)007-ukr Мірило правовладдя, ухвалено Венеційською Комісією на 106-му пленарному засіданні (Венеція, 11–12 березня 2016 р.). Venice Commision: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-ukr) (viewed on 18.09.2021).
20. CDL-AD (2017)026-e Ukraine – Opinion on the amendments to the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, adopted by the Venice Commission at its 112th Plenary Session (Venice, 6–7 October 2017) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)026-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)026-e) (viewed on 20.09.2021)
21. CDL-AD (2017)026-e Ukraine – Opinion on the amendments to the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, adopted by the Venice Commission at its 112th Plenary Session (Venice, 6–7 October 2017) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)026-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)026-e) (viewed on 20.09.2021).
22. CDL-AD (2019)027-e Opinion on the Legal framework in Ukraine governing the Supreme Court and judicial self-governing bodies, adopted by the Venice Commission at its 121st Plenary Session, Venice, 6–7 December 2019. Venice Commision: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)027-e#](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)027-e#) (viewd on 18.09.2021).
23. CDL-INF (1995)002-e Opinion on the present constitutional situation in Ukraine following the adoption on the constitutional agreement between the Supreme Rada of Ukraine and the President of Ukraine, adopted by the Venice Commission. Venice Commision: Council of Europe. URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL\(1995\)040-e.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL(1995)040-e.aspx) (viewed on 17.09.2021)
24. CDL-INF (1996)006-e Opinion on the draft Constitution of Ukraine (text approved by the Constitutional Commission on 11 March 1996 (CDL(96)15)). Venice Commision: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF\(1996\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF(1996)006-e) (viewed on 17.09.2021).
25. CDL-INF (1997)002 Opinion on the Constitution of Ukraine, adopted by the Commission at its 30th plenary meeting in Venice, on 7–8 March 1997. Venice Commision: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF\(1997\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF(1997)002-e) (viewed on 17.09.2021).

26. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України від 21.02.2014 № 742-VII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#Text> (дата звернення: 18.09.2021).
27. Про політичну кризу в Україні: Резолюція ПАРЄ № 1364 від 29.01.2004. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_610 (дата звернення: 18.09.2021).
28. Проект Закону України про внесення змін до Конституції України від 04.09.2003 № 4105. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=15751 (дата звернення: 17.09.2021).
29. Проект Закону про внесення змін до Конституції України від 01.07.2003 № 3207-1. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=15410 (дата звернення: 17.09.2021).
30. Проект Закону про внесення змін до Конституції України від 19.09.2003 № 4180. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=15881 (дата звернення: 15.09.2021).
31. Проект Закону про закони і законодавчу діяльність № 2763 від 18.12.2006. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=29053 (дата звернення: 18.09.2021).
32. Проект Закону про нормативно-правові акти № 0922 від 12.12.2012. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45021 (дата звернення: 18.09.2021).
33. Проект Закону про нормативно-правові акти № 2577 від 21.02.2007. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=28730 (дата звернення: 18.09.2021).
34. Проект Закону про правотворчу діяльність № 5707 від 25.06.2021. Офіц. вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27182> (дата звернення: 18.09.2021).
35. Рішення КСУ у справі про додержання процедури внесення змін до Конституції України № 20-рп/2010 від 30.09.2010. Офіційний вісник України. 2010. № 72/1, № 77. С. 7.

References

Bibliography:

1. Cherniak YE. Pryroda konstytutsii: praktychni aspekty utverdzhenia kontseptsii L. Yuzkova u konstytutsiinomu protsesi derzhavy Ukraina. Visn. Konstyt. Sudu Ukrainy. 2018. № 1. S. 182–189.
2. Kolodii A. M. Konstytutsiinyi protses ta suchasna konstytutsiina reforma v Ukraini: etapy rozvytku. Pravo Ukrainy. 2012. № 8. S. 114–121.
3. Kopieichikov V. V. Pravoznavstvo: pidruchnyk. Kyiv: Yurinkom Inter, 2003.
4. Kovalchuk V. B. Ustanovcha vlada ta konstytutsiina reforma v Ukraini. Visn. Nats. un-tu «Lviv. politehnika». Ser.: Yuryd. nauky: zb. nauk. pr. 2016. № 850. S. 346–352.
5. Kyrychenko O. Poniattia ta znachennia orhanichnykh zakoniv u systemi zakonodavstva Ukrainy. Visn. Akad. upravlinnia MVS. 2009. № 3. S. 93–103.
6. Maidannyk O. O. Konstytutsiine pravo Ukrainy: navch. posib. Kyiv: Alerta, 2011. 380 s.
7. Manko O. YE. Pytannia formy derzhavnogo pravlinnia v Ukraini u vysnovkakh Venetsiiskoi Komisii. Forum prava. 2011. № 3. S. 512–519. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_3_84 (дата звернення: 18.09.2021).
8. Nonko O. M. Konstytutsiinyi protses v Ukraini ta vplyv na noho Rady Yevropy. Pravo Ukrainy. 2006. № 6. S. 21–27.
9. Rabinovych S. Konstytutsiini pryntsyipy pravovoi pevnosti i zakhystu lehitymnykh ochikuvan u diialnosti publichnoi vlady. Visn. Lviv. un-tu. Ser. yuryd. 2014. Vyp. 60. S. 168–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2014_60_23 (дата звернення: 18.09.2021).
10. Riznyk S. V. Pro neziasovane pytannia konstytutsiinosti aktiv parlamentu, pryiniatykh v umovakh Revoliutsii Hidnosti. Visn. Konstytuts. Sudu. 2015. № 6. S. 58–66.
11. Yuzkov L. P. Verkhovenstvo Konstytutsii i konstytutsiunist zakoniv. Problemy suchasnoho ukrainskoho konstytutsionalizmu: zb. nauk. pr. na poshanu pershoho Holovy KSU, prof. Leonida Yuzkova / KSU, Akad. prav. nauk Ukrainy; za zah. red. A. Stryzhaka, V. Tatsiia; uporiad.: V. Bryntsev, V. Kampo, P. Stetsiuk. Kyiv, 2008.

List of legal documents:

12. CDL-AD (2002)023rev2-cor-ukr Kodeks nalezhnoi praktyky u vyborchkykh spravakh. Venice Commision: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2002\)023rev2-cor-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2002)023rev2-cor-ukr) (viewed on 18.09.2021).
13. CDL-AD (2003)019-e Opinion on three Draft Laws proposing Amendments to the Constitution of Ukraine adopted by the Venice Commission at its 57th Plenary Session (Venice, 12–13 December 2003). Venice Commision: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2003\)019-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2003)019-e) (viewed on 15.09.2021).

14. CDL-AD (2005)015-e Opinion on the amendments to the Constitution of Ukraine adopted on 8.12.2004 adopted by the Commission at its 63rd plenary session (Venice, 10–11 June 2005). Venice Commission: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2005\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2005)015-e) (viewed on 15.09.2021).
15. CDL-AD (2008)015-e Opinion on the Draft Constitution of Ukraine (prepared by a working group headed by Mr V. M. Shapoval) adopted by the Venice Commission at its 75th Plenary Session (Venice, 13–14 June 2008). Venice Commission: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2008\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2008)015-e) (viewed on 20.09.2021).
16. CDL-AD (2009)019-e Opinion on the Draft Law amending the Law on election of Peoples Deputies of Ukraine presented by Peoples Deputies Lavrynovych and Portnov adopted by the Venice Commission at its 78th Plenary Session (Venice, 13–14 March 2009).
17. CDL-AD (2009)024-e Opinion on the Draft Law of Ukraine amending the Constitution presented by the President of Ukraine adopted by the Venice Commission at its 79th Plenary Session (Venice, 12–13 June 2009). Venice Commission: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2009\)024-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2009)024-e) (viewed on 20.09.2021).
18. CDL-AD (2010)044-e Opinion on the Constitutional Situation in Ukraine adopted by the Venice Commission at its 85th Plenary Session, Venice (17–18 December 2010). Venice Commission: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)044-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)044-e) (viewed on 18.09.2021).
19. CDL-AD (2016)007-ukr Mirylo pravovladdia, ukhvaleno Venetsiiskoiu Komisiiei na 106-mu plenarnomu zasidanni (Venetsiia, 11–12 bereznia 2016 r.). Venice Commission: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2016\)007-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2016)007-ukr) (viewed on 18.09.2021).
20. CDL-AD (2017)026-e Ukraine – Opinion on the amendments to the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, adopted by the Venice Commission at its 112th Plenary Session (Venice, 6–7 October 2017) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)026-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)026-e) (viewed on 20.09.2021)
21. CDL-AD (2017)026-e Ukraine – Opinion on the amendments to the Rules of Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine, adopted by the Venice Commission at its 112th Plenary Session (Venice, 6–7 October 2017) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)026-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)026-e) (viewed on 20.09.2021).
22. CDL-AD (2019)027-e Opinion on the Legal framework in Ukraine governing the Supreme Court and judicial self-governing bodies, adopted by the Venice Commission at its 121st Plenary Session, Venice, 6–7 December 2019. Venice Commission: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)027-e#](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)027-e#) (viewed on 18.09.2021).
23. CDL-INF (1995)002-e Opinion on the present constitutional situation in Ukraine following the adoption on the constitutional agreement between the Supreme Rada of Ukraine and the President of Ukraine, adopted by the Venice Commission. Venice Commission: Council of Europe. URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL\(1995\)040-e.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL(1995)040-e.aspx) (viewed on 17.09.2021)
24. CDL-INF (1996)006-e Opinion on the draft Constitution of Ukraine (text approved by the Constitutional Commission on 11 March 1996 (CDL(96)15)). Venice Commission: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF\(1996\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF(1996)006-e) (viewed on 17.09.2021).
25. CDL-INF (1997)002 Opinion on the Constitution of Ukraine, adopted by the Commission at its 30th plenary meeting in Venice, on 7–8 March 1997. Venice Commission: Council of Europe. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF\(1997\)002-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-INF(1997)002-e) (viewed on 17.09.2021).
26. Pro politychnu kryzu v Ukraini: Rezoliutsiia PARIE № 1364 vid 29.01.2004. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_610 (data zvernennia: 18.09.2021)
27. Pro vidnovlennia dii okremykh polozhen Konstytutsii Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.02.2014 № 742-VII. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18#Text> (data zvernennia: 18.09.2021).
28. Proiekt Zakonu Ukrainy pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy vid 04.09.2003 № 4105. Ofits. vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=15751 (data zvernennia: 17.09.2021).
29. Proiekt Zakonu pro normatyvno-pravovi akty № 0922 vid 12.12.2012. Ofits. vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45021 (data zvernennia: 18.09.2021).
30. Proiekt Zakonu pro normatyvno-pravovi akty № 2577 vid 21.02.2007. Ofits. vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=28730 (data zvernennia: 18.09.2021).
31. Proiekt Zakonu pro pravotvorchu diialnist № 5707 vid 25.06.2021. Ofits. vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27182> (data zvernennia: 18.09.2021).
32. Proiekt Zakonu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy vid 01.07.2003 № 3207-1. Ofits. vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=15410 (zvernennia: 17.09.2021)
33. Proiekt Zakonu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy vid 19.09.2003 № 4180. Ofits. vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=15881 (zvernennia: 15.09.2021).
34. Proiekt Zakonu pro zakony i zakonodavchu diialnist № 2763 vid 18.12.2006. Ofits. vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=29053 (data zvernennia: 18.09.2021).
35. Rishennia KSU u spravi pro doderzhannia protsedury vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy № 20-rp/2010 vid 30.09.2010. Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. 2010. № 72/1, № 77. S. 7.